

การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคม
พหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Harmonious and peaceful coexistence based on diversity in a
multicultural society Case Study of Ban Rai Community, Soppong
Subdistrict, Pang Mapha District Mae Hong Son Province

ภัทรชัย อุทาพันธ์, ประชัน ชะชิกุล¹, วิเชียร แสนมี, ประภาส แก้วเกตุพงษ์²
Phattharachai Uthphun , Prachan Chachikul¹, Wichian Sanme, Prapas Kaewketpong²

Received: 4 November 2022; Revised: 5 December 2022; Accepted: 6 December 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนสังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยการรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูล การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการอย่างมีส่วนร่วม สำหรับกลุ่มให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำชาติพันธุ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนชาวบ้าน จำนวน 39 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า บริบทของชุมชนด้านสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายอย่างเหนียวแน่น ด้านการปกครองมีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองเป็นคุ้มชุมชนและมีการตั้งข้อปฏิบัติ กฎกติกาของหมู่บ้านร่วมกัน ด้านวัฒนธรรมมีความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และด้านเศรษฐกิจมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชนแบบเกษตรผสมผสาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม

¹ สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย; Program in Buddhism and philosophy, Graduate school Mahamakut University

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University

Corresponding Author E-mail: phattrachan@hotmail.com

และจัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย การระดมทุนภายในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนปัจจัยที่เกื้อหนุนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุข บนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ 1) สถาผู้นำชุมชน 2) กระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 4) กฎกติกา/กฎระเบียบชุมชน 5) บทบาทของสถาบันในชุมชน 6) วัฒนธรรมจารีตประเพณีท้องถิ่น และ 7) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุข; สังคมพหุวัฒนธรรม; กลุ่มชาติพันธุ์

Abstract

This research paper is a qualitative research, and the objectives are as follows: 1) To study the context of the community and society Political Culture and economy that facilitate coexistence 2) To study the factors contributing to coexistence and peace based on diversity in a multicultural society. Data was collected by gathering them from relevant documents, In-depth interviews from informants, Small group chat, and participatory observation. The groups that provide information consists of community leaders, religious leaders, ethnic leaders expert and the villagers, totaling 39 people. The researcher found out that: The social community context has strong relationships between networks. In terms of governance, there is a decentralized government to divide the government into a community worthwhile. Common village rules in terms of culture, beliefs, traditions and rituals are inherited from ancestors and economic aspects, the concept of sufficiency economy is applied to the practice of integrated agriculture. It leads to integration and formation of groups for the production, distribution, fundraising within the community. This is an important mechanism to ensure the sustainability of a shared learning community. The supporting factors that lead to a harmony and peace on the basis of diversity in a multicultural society consist of 1) the Council, community leaders, 2) the justice-oriented reconciliation 3) the learning process together 4) rules / regulations Community 5) role of community institutions 6) culture, local traditions, and 7) natural resource and environmental capital.

Keywords: Coexistence and peace; Multicultural society; Ethnic group

บทนำ

ยูเนสโกเป็นองค์การระหว่างประเทศองค์กรแรกที่ส่งเสริมให้ชนชาติต่าง ๆ ใดเห็นความสำคัญในเรื่อง “การอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม” และเน้นย้ำว่านี่คือหลักสากลที่เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในการทำงานของยูเนสโกเน้นการให้ประชาชนตระหนักในอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของตน ตระหนักถึงลักษณะทางพหุนิยมด้านวัฒนธรรม ตระหนักถึงสิทธิในเรื่องของความแตกต่าง การรู้จักเคารพวัฒนธรรมของคนอื่น รวมทั้งชนกลุ่มน้อยด้วย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) นอกจากนั้น อมรา พงศาพิชญ์ (2549) กล่าวว่า การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม (Cultural integration) หรือพหุวัฒนธรรม (Cultural pluralism) หมายถึง การที่สังคมยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม และไม่พยายามที่จะไปครอบงำซึ่งกันและกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2549) ความหลากหลายทางพหุลักษณะในประเทศไทยนั้น มีทั้งความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม (ชูพินิจ เกษมณี, 2555) ดังที่กล่าวมานั้น แม้มนุษย์มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมที่เกิดจากความหลากหลายเผ่าพันธุ์ แต่ทุกคนจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ หากพิจารณาแต่ในเรื่องความแตกต่างระหว่างกัน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาเรื่องพหุวัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนกุญแจสำคัญ ที่จะนำไปสู่การลดความขัดแย้งในความแตกต่างของสังคม รวมถึงยังสามารถสร้างความเข้าใจในความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ด้วยความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้มีนักวิชาการ สื่อมวลชน หน่วยงานรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนรวมทั้งประชาชนทั่วไป ได้หาหนทางที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเท่าเทียมกัน ระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม โดยคณะวิจัยเลือกเจาะจงจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะมีความโดดเด่นหลายลักษณะ โดยเฉพาะความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มชาวเขาเผ่าต่างๆ มากมาย คิดเป็นร้อยละ 60 ของประชากรทั้งหมด ได้แก่ ม้ง (แม้ว), ลีซู (ลีซอ), ล่าหู่ (มุเซอ), ลัวะ, และ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) เป็นต้น ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ท่ามกลางหุบเขาและป่าทึบ รอบล้อมไปด้วยธรรมชาติอันบริสุทธิ์ และห่างไกลจากความเจริญในแบบสังคมเมือง พวกเขาจึงมีสภาพจิตใจที่ดีงามและมีความสุขตามอัตภาพ อำเภอปางมะผ้า ตั้งอยู่บริเวณเหนือสุดของจังหวัด

แม่ฮ่องสอน มีอาณาเขตติดต่อกับชายแดนระหว่างรัฐฉาน (ประเทศพม่า) โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 38 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลนาปู่ป้อม ตำบลปางมะผ้า ตำบลถ้ำลอด และตำบลสบป่อง มีประชากรทั้งหมด 20,523 คน ซึ่งประกอบด้วยประชากรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ไทใหญ่, ลาหู่แดง (มุเซอแดง), ลาหู่ดำ (มุเซอดำ), ม้ง, ปากะญา (กะเหรี่ยง), ลีซอ และลีซู และพื้นที่เต็มไปด้วยป่าเขาสลับซับซ้อน มีถ้ำจำนวนมากและปรากฏพบหลักฐานทางโบราณคดี เป็นโลงศพมนุษย์สมัยอดีตกว่า 1,000 ปี จึงเป็นที่มาของคำขวัญประจำอำเภอว่า “ถิ่นผีแมน แดนร้อยถ้ำ งามล้ำขุนเขา รวมเผ่าชาวคอย” (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, Online)

ชุมชนบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จึงเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีความสำคัญและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ และที่สำคัญมีประวัติศาสตร์มายาวนานนับ 100 กว่าปี เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีอาณาบริเวณกว้างขวาง ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าไม้ ภูเขา ลำห้วย จึงทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมากที่อาศัยอยู่ร่วมกันถึง 10 ชนเผ่า ได้แก่ คนเมือง ไทยกลาง ไท ลีซอ ม้ง ลาหู่ จีน กระเหรี่ยง ปะโอ อีสาน แต่ละชนเผ่าเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตนเองในรูปแบบวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม สินค้าหัตถกรรม อาหารชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่น ที่พักอาศัยและการสื่อสารเรื่องความเชื่อทางชาติพันธุ์ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็น “สังคมพหุวัฒนธรรม” ที่หลากหลาย ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนบ้านไร่ได้แสดงออกและธำรงรักษาวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนไว้ได้เป็นอย่างดี สามารถอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันได้อย่างสงบสุข โดยไม่เคยปรากฏพบปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมแต่อย่างใด และเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์อันกลมเกลียวแน่นแฟ้นกันมาโดยตลอด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีคำถามว่าท่ามกลางแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา ความแตกต่างทางชนชั้น ที่มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ชุมชนมีบริบทด้านสังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจในสังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร รวมทั้งมีรูปแบบวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร ที่จะทำให้เข้าใจต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ได้ลึกซึ้งมากขึ้นด้วย อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ จากการนำข้อค้นพบไปศึกษาเปรียบเทียบกับ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนสังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีทั้งการวิจัยจากเอกสารและการวิจัยภาคสนาม มีขั้นตอนและรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ : โดยคณะผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก (Key informants) ในการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำศาสนา ได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม จำนวน 3 รูป/คน 2) กลุ่มผู้นำชาติพันธุ์หรือชนเผ่า จำนวน 10 ชนเผ่า ได้แก่ คนเมือง ไทยกลาง ไต ลีซู ม้ง ลาหู่ จีน กระเหรี่ยง ปะโอ อีสาน รวม 10 คน 3) กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู หมอ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อสม. จำนวน 8 คน 4) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ จำนวน 18 ท่าน รวมทั้งสิ้น 39 รูป/คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม หลักการศาสนาและชนเผ่าที่มีความเชื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน เช่น การประกอบอาชีพ พิธีกรรมทางศาสนา การปฏิบัติตามจารีตประเพณี เป็นต้น และมีการประชุมระดมความคิดเห็น โดยเชิญแกนนำชนเผ่าต่างๆ ร่วมเสวนาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายในชุมชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เนื่องจากต้องการทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนหลากหลายและเชื่อมโยงกันในหลายมิติ ดังนั้นการพยายามทำความเข้าใจถึงวิธีการที่บุคคลให้ความหมายสิ่งต่างๆ รอบตัว เพื่อเชื่อมโยงไปถึงคำอธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตและกระบวนการกระทำของ

บุคคล ทำให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ศึกษาได้อย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิเคราะห์เอกสารและจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการอย่างมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชนสังคม การปกครอง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน พบว่า **ด้านสังคม** เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ จำนวน 436 ครัวเรือน ประชากร 1,468 คน คนในชุมชนมีความรักใคร่และผูกพันกัน มีความเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน **ส่วนด้านการปกครอง** มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นกลุ่มบ้าน คือ บ้านน้ำบ่อสะเป บ้านท่าไคร้ และบ้านสามหลัง แต่ละกลุ่มบ้านมีผู้นำเพื่อช่วยการบริหารและประสานการดำเนินกิจกรรม และผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญแบบบารมีขึ้นเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับประชาชนเป็นผู้นำทางจิตวิทยาในระดับชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญให้เกิดการรวมกลุ่ม การระดมความคิด การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ จึงเป็นกลไกทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน ทำให้ชาวบ้านนั้นเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านและการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อช่วยการบริหารและประสานการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน โดยมีการออกกฎ ระเบียบและข้อบังคับของชุมชน มีการรณรงค์กิจกรรมทางการเมืองในการไปใช้สิทธิการเลือกตั้งทุกระดับ **ส่วนด้านวัฒนธรรม** มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมตามชนเผ่าของตนเอง นับเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชน มีการปฏิบัติ สืบทอด การอนุรักษ์ฟื้นฟูจากบรรพบุรุษสู่รุ่นต่อรุ่น **สำหรับด้านเศรษฐกิจ** จากการประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรม จึงมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชนแบบเกษตรผสมผสาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มสมาชิกและมักจะได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน การดำรงชีพของชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรในการผลิต การจำหน่าย การระดมทุน การออมทรัพย์เพื่อเป็นสถาบันทางการเงินของชุมชนมีกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้เพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจของชุมชน และจัดระบบตลาดในชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค โดยผ่านการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลและชุมชนซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไร่ สรุปได้คือ

1. สถาผู้นำชุมชน เป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนโครงการและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้โอกาสคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าได้ทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมปฏิบัติการ และร่วมติดตามประเมินผล ทำให้ชุมชนและท้องถิ่นเกิดกิจกรรมและโครงการที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. กระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การใช้หลักการพูดคุยเจรจาเป็นวิธีการในการประนีประนอมทำความเข้าใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของคนในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำอาวุโสหรือผู้นำชนเผ่า เป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพย์สิน ร่างกาย และจิตใจซึ่งกันและกัน

3. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เน้นการเรียนรู้ร่วมกันจากกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ในการทำงาน ให้เกิดการยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างของแต่ละคน การช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ย่อมมีเหตุมีผล

4. กฎกติกา/กฎระเบียบชุมชน มีการกำหนดกฎกติกาที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นระเบียบชุมชนเพื่อเป็นแนวทางข้อปฏิบัติร่วมกันของชุมชน เช่น ระเบียบหมู่บ้าน ระเบียบป่าชุมชน ระเบียบรักษาสัตว์น้ำ ระเบียบของกลุ่มต่าง ๆ

5. บทบาทสถาบันต่างๆ สนับสนุนให้กลุ่มองค์กรและสถาบันในชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว โรงเรียน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ ได้ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมกล่อมเกล่า แสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนุนเสริมกิจกรรมให้เกิดการปลูกฝังความสามัคคี และรักชุมชนถิ่นฐานบ้านเกิด

6. วัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่น เป็นสิ่งที่หล่อหลอมกล่อมเกล่าให้คนในชุมชนได้มีพื้นฐานวิธีคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิต ให้เป็นไปตามธรรมเนียมคลองธรรมที่ถูกต้องและดีงาม

7. ทูตทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งเป็นแหล่งอาหาร รายได้ และการพึ่งพิงใช้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ในระบบการผลิตของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาคณะผู้วิจัยได้ค้นพบและสามารถนำมาอภิปรายผลได้ว่า บริบททางด้านสังคม การปกครอง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจในสังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า ชุมชนมีระบบความสัมพันธ์อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งด้านการทำงานร่วมกันในระบบกลุ่มและเครือข่าย รวมถึงการที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดีมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุงรักษา ให้คงอยู่กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรียันต์ สุวรรณราช ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีของไทยพุทธมุสลิม ในจังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยพุทธ มุสลิม และชาวจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน ทำมาหากินร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันจึงไม่เกิดความขัดแย้งเพราะเหตุต่างชาติพันธุ์ ศาสนา ค่านิยม ประเพณี และธรรมเนียมปฏิบัติ การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน มีวิถีทางการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเดียวกัน จึงไม่เกิดช่องว่างทางชนชั้นในชุมชน ไม่มีการกดขี่ขูดรีดประชาชนในชุมชน จึงไม่มีความขัดแย้งและการปกครองของผู้นำแต่ละชุมชน ที่มาจากความยินยอมของประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการคัดเลือกผู้นำชุมชนตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันโดยยึดหลักการเป็นตัวแทนของชนส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงกติกา กฎ ระเบียบในการปกครอง จึงไม่มีการต่อต้านหรือขัดขวาง สันติภาพจึงเกิดขึ้น กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีของสองกลุ่มวัฒนธรรม (สุรียันต์ สุวรรณราช, 2551) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอกะปง จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า พหุทางทรัพยากรธรรมชาติ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ระบบการปกครองที่มีความยุติธรรม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการสื่อสารภาษาเดียวกัน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว ชุมชนทรายขาวนำแนวคิดสมานฉันท์มาปรับใช้เป็นแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยใช้วิธีการประนีประนอม การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจ และการร่วมมือกันของทุกฝ่ายซึ่งเป็นวิธีการที่ดีและให้ผลอย่างยั่งยืน (สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง, 2557) และสอดคล้องกับงานวิจัยของภาสกร ดอกจันทร์และคณะ (2563) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างความปรองดองของประชาชนในจังหวัดเลยตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความปรองดองตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านพฤติกรรมร่างกาย จิตใจ และ พฤติกรรมด้านสังคม ส่วน วิธีการสร้างความปรองดองของประชาชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก มี 2 วิธี (1) แนวนิติศาสตร์ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมหัวหน้าส่วนงานราชการต่างๆ และทุกภาคส่วนในจังหวัดต่างให้ความตระหนักและได้มีการขับเคลื่อนเรื่องความปรองดอง และ (2) แนวรัฐศาสตร์วิธีการสร้างความปรองดองของประชาชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก พบว่า ควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมใดๆ เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโดยให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐและเอกชน และประชาชนในการเชื่อมโยง ผลักดันโครงการให้ดำเนินไปได้อย่างบรรลุเป้าหมายเพื่อปลูกฝังความปรองดองให้เกิดความสมานฉันท์และบรรยากาศความเอื้ออาทรต่อกัน (ภาสกร ดอกจันทร์,รพีพร ธงทอง และสุรพล พรหมกุล. 2563)

ปัจจัยที่เกื้อหนุนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุข บนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนบ้านนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ 1) สภาผู้นำชุมชน 2) กระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 4) กฎกติกา/กฎระเบียบชุมชน 5) บทบาทของสถาบันในชุมชน 6) วัฒนธรรมจารีตประเพณีท้องถิ่น และ 7) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับบทความวิจัยของสุริยจรัส เตชะตันมินสกุล (2563) ศึกษาเรื่องการสร้างความไว้นื้อเชื่อใจเพื่อสร้างโอกาสสมานฉันท์ในสังคมไทย ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้นื้อเชื่อใจ ความมีน้ำใจความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อ กฎเกณฑ์และจารีต แบบแผนของชุมชนซึ่งเหล่านี้จะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคมที่ใช้ในการจัดการตนเองได้ อีกทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการอาศัยทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่เป็นเครื่องมือในการจัดการชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล,2563)

องค์ความรู้ใหม่

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยผู้นำชุมชนและชนเผ่าสร้างความเข้าใจและยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องแนวคิดวัฒนธรรมประเพณีและความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และอย่างสันติสุข 100 กว่าปี จึงเป็นชุมชนหนึ่งที่นำค้นหาคำตอบว่าหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมมีหลักการและปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันอะไรบ้าง คณะผู้วิจัยเป็น

การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการมีส่วนร่วม และผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำชาติพันธุ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่าบริบทของชุมชนด้านสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายอย่างเหนียวแน่น ด้านการปกครองมีการกระจายการปกครองเป็นคุ้มชุมชนและมีการตั้งข้อปฏิบัติ กฎกติกาของหมู่บ้านร่วมกัน ด้านวัฒนธรรมมีความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และด้านเศรษฐกิจมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน และการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย การระดมทุนภายในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนปัจจัยที่เกื้อหนุนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ 1) สภาผู้นำชุมชน 2) กระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 4) กฎกติกา/กฎระเบียบชุมชน 5) บทบาทของสถาบันในชุมชน 6) วัฒนธรรมจารีตประเพณีท้องถิ่น และ 7) ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านไร่ ตำบลสบป่อง อำเภอบางมะฝ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบและมีข้อเสนอแนะทั้งเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะระดับชุมชนและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานของภาครัฐและเอกชนที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือ มีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยกำหนดเป้าหมาย แผนงาน โครงการเพื่อการดำเนินงานสร้างสันติสุขไว้ในแผนชุมชนและแผนพัฒนาตำบลหรือแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะระดับชุมชน

ระบบคุณค่าดั้งเดิม วิถีของชุมชนองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ความเชื่อวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทางสังคมเหล่านี้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่ให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กับชุมชนอื่น เพื่อจะได้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค การเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่อยู่ร่วมกัน

3.2 ควรศึกษาบทบาทผู้นำของชนเผ่า ผู้นำชุมชน ผู้นำธรรมชาติและผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือเข้ามาประสานในการแก้ไขปัญหาต่างๆ พร้อมส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาทุนทางสังคมของตนในการแก้ปัญหาเป็นหลัก

3.3 ควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความขัดแย้ง และการผสมผสานทางชาติพันธุ์ในการเชื่อมโยงเครือข่ายในการจัดการความขัดแย้ง เพราะต่างพื้นที่มีกระบวนการจัดการและรูปแบบเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

พ.ศ. 2559 และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ.

2003. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ชูพินิจ เกษมณี. (2555). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณะ. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

ภาสกร ดอกจันทร์, รพีพร ธงทอง และสุรพล พรหมกุล. (2563). การสร้างความปรองดองของ

ประชาชนในจังหวัดเลยตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้มีการอยู่

ร่วมกันอย่างผาสุก. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 3 (1), 87-96.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2564). เข้าถึงได้จาก

<https://district.cdd.go.th/pangmapha/about-us/contact-us/>

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล. (2563). การสร้างความไว้วางใจเพื่อสร้างโอกาสสมานฉันท์ใน

สังคมไทย. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 3 (2), 57-68.

สุริยันต์ สุวรรณราช. (2551). ปัจจัยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีของไทยพุทธมุสลิมในจังหวัด

สตูล. (รายงานวิจัย) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

นครศรีธรรมราช: นครศรีธรรมราช.

- สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง. (2557). การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม
กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชา
สังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.